

UDK 616-085:519.23(497.11)

ISSN 035-2899, 38(2013) br.2 p.82-88

SAMOLEČENJE PACIJENATA U ORDINACIJI IZABRANOG LEKARA DOMA ZDRAVLJA DOLJEVAC**SELF-MEDICATION OF PATIENTS AT THE PRACTITIONERS' OF THE HEALTH CARE CENTRE, DOLJEVAC***Miloš Bogoslović (1), Milena Potić-Floranović (2), Dragana Mitrović (3), Miljana Mladenović-Petrović (4)*

(1) SLUŽBA ZA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU ODRASLOG STANOVNIŠTVA, DOM ZDRAVLJA DOLJEVAC, (2) INSTITUT ZA BIOMEDICINSKA ISTRAŽIVANJA, MEDICINSKI FAKULTET NIŠ, (3) SLUŽBA ZA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU PREDŠKOLSKE I ŠKOLSKE DECE SA MEDICINOM SPORTA I SAVETOVALIŠTEM ZA MLADE, ZDRAVSTVENI CENTAR KNJAŽEVAC, (4) SLUŽBA ZA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU DECE, ŠKOLSKE DECE I OMLADINE DOM ZDRAVLJA BELA PALANKA,

Sažetak: Uvod: Samolečenje predstavlja primenu lekova za lečenje simptoma i/ili bolesti koje bolesnik sam dijagnostikuje ili kao kontinuirana ili intermitentna primena lekova za lečenje hroničnih ili rekurentnih bolesti ili simptoma. Cilj rada: Pokazati i ispitati zastupljenost samolečenja, utvrditi u kakvom je odnosu sa starosnom i polnom strukturom kod pacijenata lečenih u Domu zdravlja Doljevac, Ambulanta Belotinac. Metod: Metodom anketiranja pacijenata starosne dobi iznad 18 godina koji su se javili svom izabranom lekaru u mesecu januaru 2013. sprovedeno je istraživanje. Podaci prikupljeni anketom su upisivani u specijalno kreiran anketni list, a zatim analizirani. Rezultati: Od celokupnog broja anketiranih ispitanika (782) koji su se javili svom izabranom lekaru tokom januara 2013. godine u ovoj ambulanti 81,33% pacijenata se bar jednom samolećilo. Osobe koje su se same lečile statistički su dominantno starije starosne dobi, a samolečenju češće pribegavaju osobe ženskog pola, 78,30%, u odnosu na osobe muškog pola, 21,70%. Najveći procenat ispitanika je pribegavalo korišćenju lekova za okupaciju bola, 43,40%, lekova za smirenje, 33,02%, antibiotika, 13,21%, biljnih preparata, 10,37%. Kao najčešći razlog samolečenja navodili su dostupnost lekova i lekovitih sredstava bez recepta u apotekama. Zaključak: Ispitivanjem pacijenata Doma Zdravlja Doljevac, Ambulanta Belotinac, pokazalo se da je samolečenje kod pacijenata zastupljeno u velikom broju. Zabrinjavajuće je to što više od polovine ispitanika koristi lekove kao vid samolečenja bez nadzora lekara. Zadatak izabranog lekara je, kako redukcija vida samolečenja kod pacijenata, tako i razvoj svesti pojedinaca o potencijalnom riziku tokom uzimanja lekova na svoju ruku, edukacija pacijenata sa jasnim instrukcijama o samolečenju i usklađivanje sa važećim preporukama.

Cljučne reči: samolečenje, lekovi, upotreba, zastupljenost.

Summary: Introduction: self-medication is the use of drugs to treat the symptoms and/or diseases diagnosed by a patient himself or as a continuous or intermittent use of drugs for the treatment of chronic or recurrent ailments or symptoms. Aim: to demonstrate and examine the prevalence of self-medication, to determine the relation to age and sex of patients treated at the Health Care Centre Doljevac, infirmary Belotinac. Method: the survey was conducted on the patients aging over 18 who visited their physicians during January 2013. The data collected through specially designed questionnaires were analyzed. Results: of the total number of respondents (782) who saw their practitioners in January 2013 in this infirmary, 81.33% was at least once self-treated. Self-treated patients were statistically of dominant older age, and self-treatment was more often practiced by females (78.30%) as compared to males (21.70%). The largest percentage of respondents resorted to the use of pain medications (43.40%), then tranquilizers (33.02%), antibiotics (13.21%), herbal preparations (10.37%). The most frequently cited reason for self-treatment was the availability of drugs and medications without a prescription at pharmacies. Conclusion: the study of patients of the Health Care Centre Doljevac, infirmary Belotinac, showed that there was a large number of self-treated patients. What one should be worried about is the fact that more than half of the respondents used drugs as a form of self-treatment without medical supervision. The task of a chosen physician is not only the reduction of self-treatment in patients, but also raising the awareness of potential risks when taking medications on one's own, instructing patients on self-treatment and complying with current recommendations.

Adresa autora: Miloš Bogoslović, Dom zdravlja Doljevac, Ul. Romanijska 15/31, 18000 Niš, Srbija;

E-mail: milosbogoslovic@gmail.com

Rad primljen: 31. 3. 2013. Rad prihvaćen: 20. 8. 2013. Elektronska verzija objavljena: 30. 10. 2013.

www.tmg.org.rs

Key words: self-medication, drugs, use, prevalence

UVOD

Samolečenje se definiše kao primena lekova za lečenje simptoma i/ili bolesti koje bolesnik sam dijagnostikuje ili kao kontinuirana ili intermitentna primena lekova (koji se propisuju na recept) za lečenje hroničnih ili rekurentnih bolesti ili simptoma [1]. Većina lekova u našoj zemlji, uključujući i antibiotike, dostupna je bez lekarskog recepta. U modernom vremenu kada životni tempo ne daje dovoljno slobodnog vremena za posete izabranom lekaru, u eri globalne popularizacije i medijske kampanje preparata, kao i nekontrolisana dostupnost lekova u apotekama, ljudi sve češće pribegavaju samolečenju.

Ispitivanja sprovedena u Evropi su pokazala da je samolečenje posebno izraženo u zemljama južne i istočne Evrope [1]. Slična situacija je prisutna i u našoj zemlji [1].

Samolečenje antibioticima najčešće dovodi do pogrešnog izbora antibiotika, neadekvatnog doziranja, nepotrebne terapije, a glavni problem samolečenja antibioticima je pojava rezistencije.

Benzodiazepini, kao grupa lekova, često su propisivani u primarnoj zdravstvenoj zaštiti. Najčešće indikacije za njih su stanja teške akutne i hronične anksioznosti. Međutim, oni se neopravdano široko koriste kod svakog stresa ili blažih telesnih tegoba. Terapija benzodiazepinima treba da traje od nekoliko nedelja do 3 meseca, a duža i stalna upotreba može stvoriti zavisnost, što pacijent tokom samolečenja ne uviđa, a sebi umesto trenutne koristi stvara dugotrajni problem.

Lekovi za okupaciju bola su široko zastupljeni u svakoj populaciji. Njihova velika dostupnost i široki spektar medijskih kampanja dovodi do toga da baš oni zauzimaju vodeće mesto u samolečenju pojedinaca.

CILJ RADA

Cilj našeg rada jeste ispitati zastupljenost samolečenja, utvrditi u kakvom je odnosu sa starosnom i polnom strukturom kod pacijenata u ordinaciji izabranog lekara u Domu zdravlja Doljevac, Ambulanta Belotinac. Takođe, cilj je i utvrđivanje razloga za odlučivanje na samolečenje.

METOD

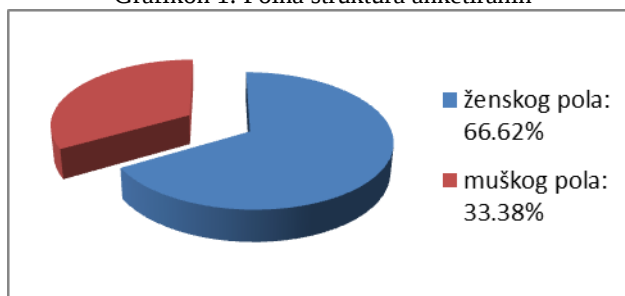
Metodom anketiranja i uvidom u zdravstvenu dokumentaciju i zdravstveni karton pacijenata u mesecu januaru 2013. godine sprovedena je naša studija. Studija je obuhvatila sve pacijente starosti iznad 18 godina koji su se javili svom izabranom lekaru u ovom periodu, nezavisno od pola, stepena obrazovanja, zdravstvenog stanja. Jedini kriterijum za učešće u anketi bila je starosna granica preko 18 godina. Svi ispitanici bili su upoznati sa ciljem istraživanja i obavešteni da je učešće u anketi anonimno i dobrovoljno.

Prikupljeni podaci upisivani su u, za ovu priliku, posebno izrađen tabelarni anketni list sa sadržanim informacijama o polu ispitanika, starosnoj dobi kao i vidu samolečenja uz naveden razlog. Kao vid samolečenja ispitanik se mogao opredeliti za jedan ili više od četiri ponuđena odgovora, u zavisnosti od vida samolečenja (upotreba analgetika, tranquilizera, antibiotika, biljnih preparata). Prikupljeni podaci su zatim metodom deskriptivne statistike analizirani i grafički predstavljeni.

REZULTATI

Od ukupnog broja anketiranih ispitanika (782) koji su se javili svom izabranom lekaru u mesecu januaru 2013., žene su činile 66,62% (521), a muškraci 33,38% (261) (Grafikon 1).

Grafikon 1. Polna struktura anketiranih

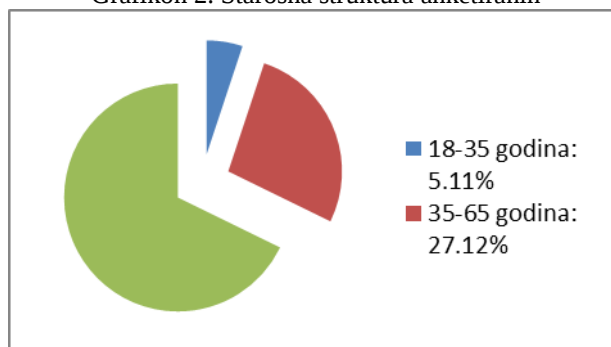
Starosnu strukturu ispitanika činile su osobe iznad 65 godina, 67,77% (530), ispitanici od

35 do 65 godina 27,04% (172) i 5,11% (40) ispitanika od 18 do 35 godina starosti (Grafikon 2).

Teritorija opštine Doljevac spada u red slabo razvijenih opština čije se stanovništvo bavi poljoprivredom kao osnovnom delatnošću, te je

kvalifikaciona struktura ispitanika tokom ispitivanja bila globalizovana.

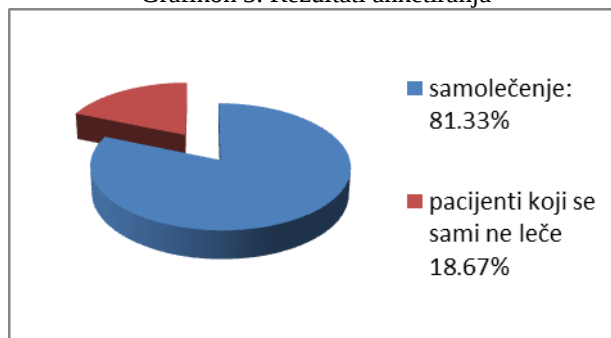
Grafikon 2. Starosna struktura anketiranih

Anketa je pokazala da se od ukupnog broja ispitanika (782), 81,33% (636) izjasnilo da se bar jednom u životu samolečilo, dok se 18,67% (146)

ispitanika izjasnilo da sami bez konsultacije svog lekara ne koriste lekove ni druge lekovite supstance (Grafikon 3).

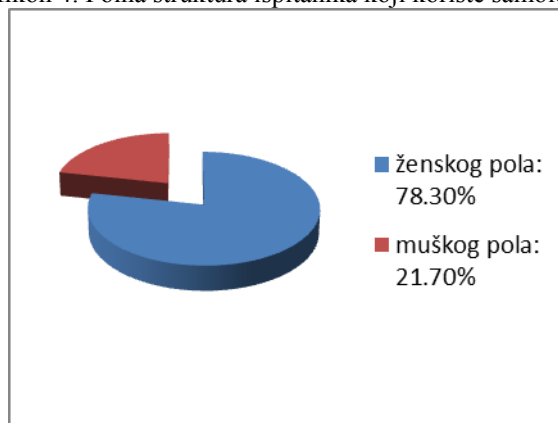
Grafikon 3. Rezultati anketiranja

Ispitivanjem se pokazalo da su samolečenju podložnije osobe ženskog pola, i to 78,30% (498) ispitanica, u odnosu na muške

ispitanike, 21,70% (138) koji su skloni samolečenju (Grafikon 4).

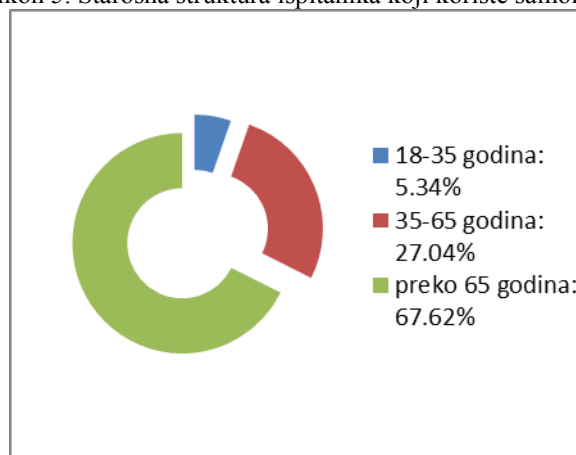
Grafikon 4. Polna struktura ispitanika koji koriste samolečenje

Od ukupnog broja ispitanika koji se sami leče, najveći procenat su činile osobe starije starosne dobi, i to 67,62% (430) preko 65 godina

starosti, 27,04% (172) starosti od 35 do 65 godina i 5,34% (34) starosne dobi od 18 do 35 godina (Grafikon 5).

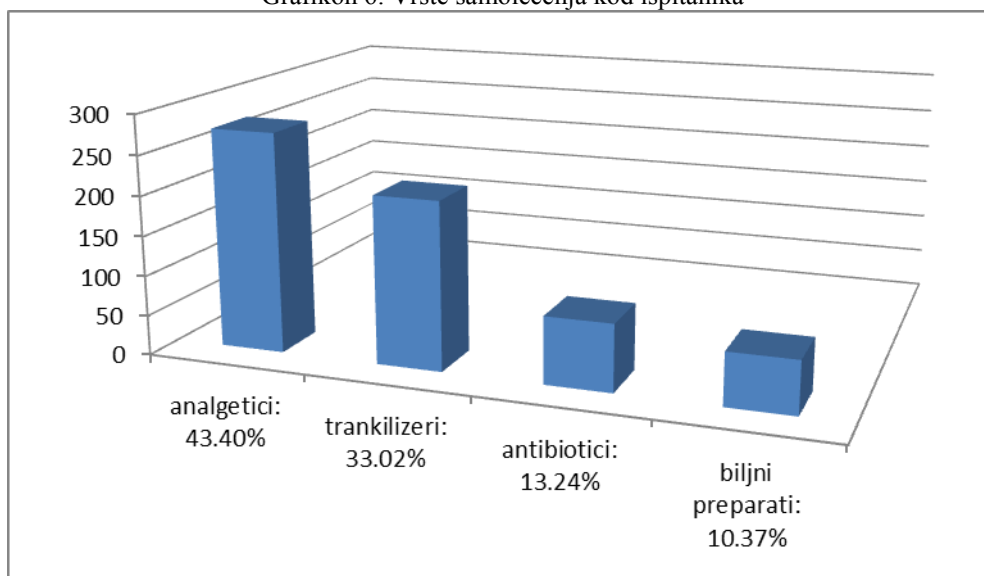
Grafikon 5. Starosna struktura ispitanika koji koriste samolečenje

Najveći procenat ispitanika pribegavao je korišćenju lekova za okupaciju bola, 43,40% (276), lekova za umirenje, 33,02% (210), antibiotika, 13,21% (84), biljnih preparata, 10,37% (66)

(Grafikon 6). Kao najčešći razlog samolečenja navođeni su dostupnost lekova i lekovitih sredstava bez recepta u apotekama.

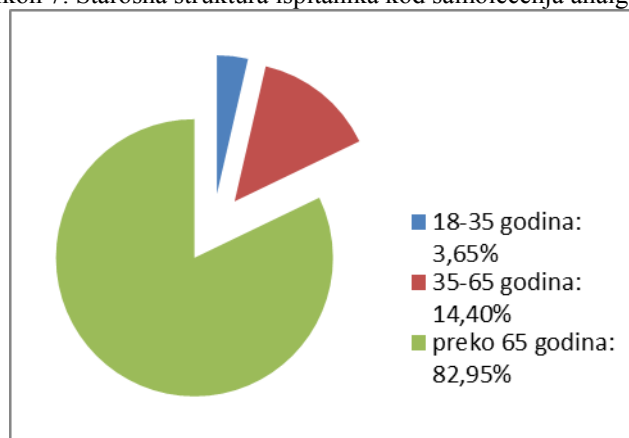
Grafikon 6. Vrste samolečenja kod ispitanika

Osobe koje su same lečile bolne nadražaje dominantno su starije starosne dobi. Najveći procenat ispitanika pribegavao je korišćenju lekova za okupaciju bola, 82,95% (229) starosti iznad 65 godina, 14,40% (37) starosti 35 do 65 godina i

3,65% (10) starosti od 18 do 35 godina. Najčešće su to bile osobe ženskog pola, 65,57% (181), u odnosu na muškarce, 34,42% (95) koji su koristili analgetike (Grafikon 7).

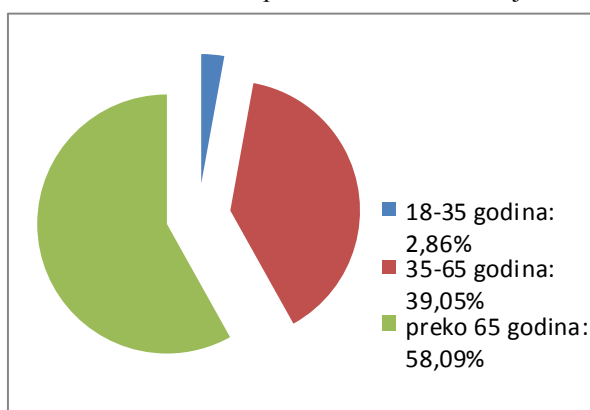
Grafikon 7. Starosna struktura ispitanika kod samolečenja analgeticima

Kada se govori o konzumiranju psihotropnih supstanci, najčešće lekova za umirenje, osobe starosne dobi preko 65 godina, 58,09% (122), zauzimaju vodeće mesto, 39,05% (82) je starosti od

35 do 65 godina i 2,86% (6) starosti od 18 do 35 godina. Najčešće su to bile osobe ženskog pola, 97,61% (205), u odnosu na muškarce, 2,38% (5), koji su koristili lekove za umirenje (Grafikon 8).

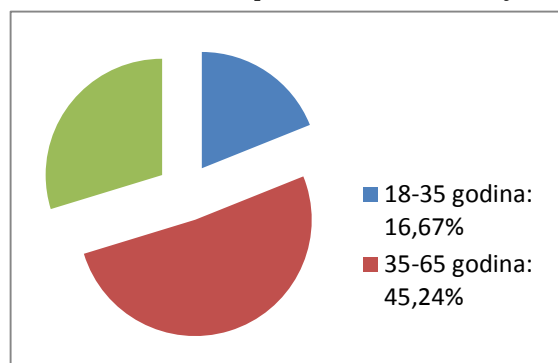
Grafikon 8. Starosna struktura ispitanika kod samolečenja trankilizerima

Anketa je pokazala da, kada se govori o upotrebi antibiotika u samolečenju, osobe starosne dobi preko 65 godina učestvuju sa 38,09% (32), 45,24% (38) je starosti od 35 do 65 godina i

16,67% (14) starosti od 18 do 35 godina. Najčešće su to bile osobe ženskog pola, 64,28% (54), u odnosu na muškarce, 35,71% (30), koji su koristili antibiotsku terapiju u samolečenju (Grafikon 9).

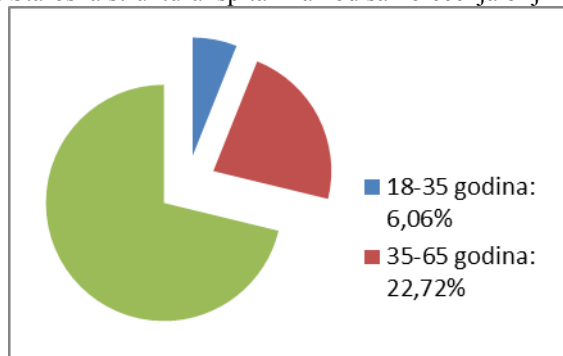
Grafikon 9. Starosna struktura ispitanika kod samolečenja antibioticima

Kada se govori o upotrebi biljnih preparata, osobe starije dobi preko 65 godina, 71,22% (47), zauzimaju vodeće mesto, 22,72% (15) je starosti od 35 do 65 godina i 6,06% (4) starosti

od 18 do 35 godina. Najčešće su to bile osobe ženskog pola, 87,87% (58), u odnosu na muškarce 12,12% (8), koji su koristili biljne preparate kao vid samolečenja (Grafikon 10).

Grafikon 10. Starosna struktura ispitanika kod samolečenja biljnim preparatima

DISKUSIJA

Prema našem ispitivanju koje je obuhvatilo 782 ispitanika starosti preko 18 godina pokazalo se da ispitivana grupa pacijenata u jednoj ambulanti Doma zdravlja Doljevac, Ambulanta Belotinac, pribegava samolečenju u velikom broju, i to 81,33%, i da su to pretežno osobe ženskog pola, 78,30%, i osobe starije dobi iznad 65 godina, 67,61%.

Analizom sprovedene studije može se zaključiti da ispitivano stanovništvo sa teritorije opštine Doljevac ne odudara od anketiranih ispitanika u domovima zdravlja Srbije. Tokom ankete sprovedene maja 2009. u Domovima zdravlja na teritoriji cele Srbije, 79,79% pacijenata je koristilo samolečenje, a kod nas se zapaža blagi porast, i to za 1,5% u odnosu na taj period [1].

Ako uporedimo analizu samolečenja prema starosnoj strukturi iz tog perioda, zapaža se razlika u odnosu na analizu sprovedenu u velikim centrima u Srbiji gde se mlađa populacija dominantnije odlučuje za samolečenje [1].

Kao razlog za samolečenje, 87% ispitanika navelo je veliku dostupnost lekova u apotekama što se uklapa sa analizom ankete iz 2009. godine u Srbiji [1].

Mnogobrojna istraživanja drugih zemalja, sprovedena na istu temu, kako u svetu tako i u regionu, pokazala su slične rezultate. Takva je, na primer, multicentrična studija o samolečenju iz 1997. godine sprovedena u Latinoameričkim zemljama gde se od 8597 ispitanika čak 60% izjasnilo pozitivno o samolečenju [2,3,4].

Prema odgovorima, 43,40% anketiranih ispitanika najčešće samolečenje koristi za okupaciju bola. Procenat ispitanika koji na svoju ruku koristi

razne lekove za umirenje je 33,02% , što se anketom sprovedenom u ovoj ambulanti 2012. godine i potvrđuje [5]. Slična situacija vezana za upotrebu lekova za umirenje susreće se, kako u našoj zemlji, tako i u zemljama u regionu. Istraživanje Katedre porodične medicine Medicinskog fakulteta u Banjaluci, sprovedeno tokom oktobra 2008.godine, kod pacijenata lečenih u Domu zdravlja Banja Luka, pokazalo je da ispitivana grupa pacijenata u tom domu zdravlja koristi benzodiazepine mnogo više u odnosu na preporuke. Od ukupnog broja ispitanika (583) starosti iznad 18 godina, njih 119 koristili su benzodiazepine, odnosno 20,41%, i to pretežno osobe ženskog pola, 71%, i pretežno osobe starije od 65 godina, 58% [6].

Od naših ispitanika, 13,21% koristi razne antibiotike na svoju ruku ne vodeći računa o mogućem riziku po zdravlje i pojavi rezistencije. Identična situacija se zapaža anketiranjem vršenim u apotekama na teritoriji Novog Sada i Subotice, u periodu februar- mart 2011. godine gde je utvrđena značajna učestalost samolečenjem antibioticima [7]. Kao izbor sredstava za samolečenje naši ispitanici su se retko opredeljivali za biljne preparate, njih 10,37%, u odnosu na 89,63% onih koji najčešće koriste lekove za samolečenje. U odnosu na anketu o samolečenju u Srbiji iz 2009. godine, gde se veći broj ispitanika (58,22%) odlučio za upotrebu biljnih preparata kao vid samolečenja, kod nas se zapaža opadanje tog trenda [1].

Upoređivanjem rezultata našeg istraživanja sa istraživanjima sprovedenim u našoj zemlji i ostalim zemljama, zapaža se povezanost sa trendom samolečenja vezano za pol i starosnu dob

ispitanika što govori o sličnoj problematici, ne samo kod nas, nego i u ostalim zemljama u regionu.

ZAKLJUČAK

Ispitivanjem pacijenata Doma Zdravlja Doljevac, Ambulanta Belotinac, pokazalo se da je samolečenje kod pacijenata zastupljeno u velikom broju. Zabrinjavajuće je to što više od polovine ispitanika koristi lekove kao vid samolečenja bez nadzora lekara. Zadatak izabranog lekara je, kako redukcija samolečenja kod pacijenata, tako i razvoj svesti pojedinaca o potencijalnom riziku tokom uzimanja lekova na svoju ruku, kao i edukacija pacijenata sa jasnim instrukcijama o samolečenju i usklađivanje sa važećim preporukama.

LITERATURA

1. Petrov-Kiurski Miloranka. Studija o samolečenju pacijenata u ambulantama opšte medicine u Srbiji. Opšta medicina 2010;16(1-2):9-20.
2. Aljinović-Vučić V, Trkulja V, Lacković Z. Content of Home Pharmacies and Self-Medication Practices in Households of Pharmacy and Medical Students in Zagreb. Croat Med J 2005;46(1):74-80.
3. Berzanskye A, Valinteliene R, Haaijer-Ruskamp FM, Gurevicius R, Grigoryan L. Self-medication with antibiotics in Lithuania. International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health 2006;19(4):246-253.
4. Grigorian L et al. Self-medications with Antibiotics in the general population: a survey in nineteen European countries. Emerg Infect Dis 2006;12(3):452-459.
5. Bogoslović M. Upotreba benzodiazepina kod pacijenata u ordinaciji izabranog lekara u Domu zdravlja Doljevac. Timočki medicinski glasnik 2012;37(3):150-153.
6. Stanetić K, Kostić N. Upotreba benzodiazepina kod pacijenata liječenih u Domu zdravlja Banja Luka. Opšta medicina 2010;16(1-2):50-55.
7. Kvirgić M. Samolečenje antibioticima kod odraslih u Srbiji. Medicina danas 2011;10(7-9):294-297.
8. Kažić T. Gotovi lekovi: priručnik za farmakoterapiju.-11. Izd. Beograd: Integra, 2007.
9. Gojković-Bukarica Lj. Leksikon Bolesti i lekovi. Beograd: Integra, 2006.
10. Varagić VM, Milosević MP. Farmakologija. Beograd, Elit-Medica i Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2008.
11. Hughes CM, McElnay JC, Fleming GF. Benefits and Risks of Self Medication. Adis International, Drug Safety 2001;24(14):1027-1037(11).
12. World Health Organization. Guidelines for the regulatory assessment of Medicinal Products for use in self-medication. WHO; 2000.
13. Grigoryan L, Haaijer-Ruskamp FM, Burgerhof JGM, Mechtler R, Deschepper R, Tambic-Andarsevic A, et al. Self-medication with antimicrobial drugs in Europe. Emerg Infect Dis 2006;12:452-9.